

УДК 378.4 141.7

П. Г. Давидов

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціально-гуманітарних дисциплін,
іноземних мов, української та латинської мов
Донецького національного медичного університету імені Максима Горького

КОНЦЕПЦІЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Підґрунтя розвитку кожної держави – це її населення, люди, які є її громадянами, носіями державного суверенітету. Розвиток держави можливий лише за наявності двох умов: перша – достатня кількість населення, друга – наявність у населення трудових ресурсів (працездатного), освітнього, компетентнісного й інтелектуального потенціалу, а також сформованої виробничої, духовної, правової та національної культури. Другий із названих чинників успіху держави покликана забезпечити саме освітня система.

Проте сучасне різноманіття розумово-пізнавальних і освітньо-інформаційних запитів і потреб різноманітних верств населення неможливо задовольнити в межах наявної системи традиційної освіти. Загострення проблеми невідповідності функціонуючої й дотепер освітньої системи зростаючим потребам суспільства знань і особистісним запитам людини було зрозумілим ще в другій половині ХХ ст. Адже сучасний світ розвивається: глобалізується, інтегрується, здійснює соціокультурну трансформацію на новий рівень своєї цивілізаційної еволюції. Потужним двигуном цієї світової динаміки та його візитною картою є інформаційно-комп'ютерна революція – тотальна інформатизація й комп'ютеризація всіх сфер людського існування. Це абсолютно нові умови життя людської історії, адже розвиток зупинити неможливо, його треба зрозуміти, засвоїти й очолити, бо відставання від загальнолюдського прогресу матиме тяжкі наслідки як для окремої держави, так і для особистості.

Тому, як зазначав О. Тоффлер, «... у перехідний період від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства ... критичними видами ресурсів є інформація й технологічні інновації, що зумовлює пошук універсальних соціокультурних моделей розвитку суспільства в новому тисячолітті» [1, с. 57].

Адже, як зазначають науковці, за несприятливих для України тенденцій світової кон'юнктури, відсутності впливу держави буде продовжуватися й тенденція системної деградації, країна не зможе оволодіти хвилею епохальних і базових інновацій, перетвориться на сировинний додаток і ринок збуту готової продукції, на об'єкт експлуатації з боку більш енергійних передових цивілізацій [12]. Тому для подолання цієї кризи Україна повинна випрацювати стратегію багатовекторного інноваційного наукового та освітнього прориву на підґрунті амбітних завдань підвищення економіки й соціальної трансформації на найближчий період – від 2 до 5 років. Проте такий курс легше проголосити, аніж реалізувати, бо він потребує дійсно наукового аналізу сучасного стану соціально-економічної та політико-правової ситуації в країні, чітких завдань і цілеспрямованої діяльності на засадах державно-приватного партнерства держави, бізнесу, науки й освіти. Тобто, необхідна розробка широкої державної антикризової програми, пов'язаної з довгостроковою інноваційною стратегією формування та підтримки системи навчання протягом життя як компонента європейської соціальної моделі неперервної освіти й відтворення конкурентоспроможного ринку праці, бо підготовка конкурентоспроможних фахівців без забезпечення їх залучення (працевлаштування) у вітчизняних соціально-економічних проєктах спровокує «відтік мозків».

Науковий пошук розв'язання цієї проблеми тісно пов'язаний із теоретичними і прикладними дослідженнями економіки знань, яка сьогодні змінює саму парадигму освіти. Тому, безумовно, варто вказати на дослідження вітчизня-

них філософів: В. Андрущенко, М. Бойченка, А. Головка, С. Трімблат, М. Євтуха, С. Клепко, К. Корсака, М. Лукашевича, М. Михальченко, С. Самчука та ін., а також на фундаментальні дослідження М. Степко, Б. Клименко, Л. Тованьянського [13], А. Добрийдень [7] (в Україні) і Т. Балашової й Т. Лавряшиної [1], М. Вострикової [2] (у Росії). Окремі аспекти цієї проблеми розглядалися нами в колективній монографії та публікаціях [4; 5; 15].

Метою статті є аналіз накопиченого досвіду й напрацювань у сфері нової парадигми «безперервного навчання», або «продовженого навчання» (continuing education), чи (більш уживаний останніми роками термін) «навчання впродовж життя» (lifelong learning), у контексті європейської стратегії зайнятості (European employment strategy).

Для реалізації цієї мети необхідно вирішити такі завдання: 1) з'ясувати сутність феномена «безперервної» або «продовженої» освіти; 2) здійснити аналіз причин і умов трансформації вищої освіти від концепції «закінченої освіти» в процесі розробки й затвердження нової системи цінностей у контексті феномена «безперервного» навчання; 3) з'ясувати вплив «навчання впродовж життя» на формування конкурентоспроможного ринку праці в Україні в контексті європейської стратегії зайнятості.

Виходячи з того, що суттєвою рисою нової економіки є одержання й використання нових знань, саме знання й загалом освіта сьогодні виступають не лише як «товар», а і як фактор соціального розвитку як окремої особистості, так і суспільства загалом. Тому ще у 80–90 рр. ХХ ст. багато американських і європейських дослідників акцентували увагу на ролі та значенні не стільки інформації, скільки знань. Це призвело до нового визначення сучасного суспільства як «knowledge society» (суспільство знань). Проте й нині ще не існує досить аргументованої теорії, яка обґрунтувала всебічні аспекти нового історичного феномена.

Ще в 1972 р. ЮНЕСКО була розроблена й офіційно прийнята концепція безперервної освіти як найбільш адекватна відповідь соціально-економічним трансформаціям у суспільстві знань, яке зараз формується. Прикладом такої теоретичної і практичної розробки стала концепція безперервної освіти й реформування зарубіжної освітньої системи на основі принципів синергетики, з'явилися дослідження П. Ленгранда і Р. Даве, у яких і були сформульовані 25 ознак безперервності в освіті [16; 18].

Концепція «безперервної освіти» або «освіти впродовж життя» у ХХ ст. в силу її загальнолюдського значення посіла провідне місце, вимагає глибокого оновлення структури суспільства: освіти, економіки, науки та культури. Упровадження цієї тенденції в життя безпосередньо пов'язане з розгортанням болонського процесу. Безпосередній зв'язок концепції «безперервної» освіти й Болонського процесу проаналізовані в монографії «Болонський процес і навчання впродовж життя» М. Степко, Б. Клименко, Л. Тованьянського. Варто зазначити, що Празьке комюніке 2001 р., яке було направлено на реалізацію зобов'язань, прийнятих у Болоньї в 1999 р., на перше місце серед основних завдань поставило саме обговорення проблем навчання протягом життя [13].

Безперечним фактом є те, що освіта є фундаментом інтелектуального потенціалу кожного суспільства. У сучасному суспільстві формується необхідність повноправного входження системи освіти до ринкових відносин, коли освітні установи забезпечують потреби двох ринків: 1) рин-

ку освіти, у якому освітні послуги споживаються зацікавленими суб'єктами (учнями шкіл, студентами, дорослим населенням, згідно з концепцією «безперервної освіти» – особистісного самовдосконалення: підвищення кваліфікації або перепідготовки спеціаліста); 2) ринку праці, у якому споживачами освітньо-наукової продукції є підприємства й організації різних форм власності.

Високотехнологічне виробництво вимагає оновлення освітнього рівня робочої сили кілька разів протягом людського життя. Тому щонайменше раз на 5–10 років працівники повинні проходити підготовку та перепідготовку. Тому об'єктивним фактором є те, що саме неперервне навчання протягом усього життя і є істотним елементом європейського простору вищої та професійної освіти. Особливо з огляду на дуже швидкий темп зміни знань одноразове навчання вже не в змозі забезпечити належну кваліфікацію фахівця від закінчення навчального закладу до настання пенсійного віку. Це надзвичайно актуально, якщо врахувати проблему «старіння» знань (за рік «старіє» близько 5% професійних знань), тому в таких умовах система традиційної освіти є малоефективною, адже за час здобуття ступеня «бакалавра» застаріває 20% отриманих знань.

Це підтверджує і С. Малітніков, який зазначав, що «у ХХ столітті темпи оновлення техніки стали значно перевищувати темпи зміни поколінь людей. Ускладнилося і стало практично неможливим ефективне виконання своїх обов'язків представниками низки категорій працівників – від робітника до керівника, ... виявилися проблеми функціональної неграмотності, технологічного безробіття, ... посилюється відчуження людини від праці, природи, суспільства, від людини» [8, с. 35].

Тому сформована сьогодні освітня система (з урахуванням її повільного переходу до ідей «безперервної» освіти) посилює й соціальні суперечності. Адже зазначені С. Малітніковим проблеми та ігнорування світового досвіду ускладнюють формування власної життєвої позиції для багатьох членів суспільства, тоді як потреба в безперервному оновленні знань, підтримці його на достатньому рівні готовності й здатності виконувати соціальні та професійні функції, які постійно ускладнюються, зумовили появу як різних форм (видів) освіти – неформальної, продовженої, паралельної, так і різних форм самоосвіти, що покликані за можливості компенсувати недоліки наявної системи освіти. Тобто об'єктивно склалися умови для переходу від концепції «кінцевої» професійної освіти до безперервної освіти «впродовж життя».

Розкриємо сутність самого поняття «неперервна освіта» або «навчання впродовж життя». Для цього звернемося безпосередньо до дослідження А. Добридень, де вона вказує на 6 аспектів цього поняття, а саме: 1) відкритий доступ, «із коліски до останнього подиху»: незалежно від статі, соціального статусу, попередніх успіхів у навчанні, раси й релігії; 2) усім громадянам: усім приватним особам, їхнім сім'ям, місцевим громадам, профспілкам, роботодавцям, регіональній владі відводиться активна роль, не повинно бути пасивних дійових осіб; 3) економічна й соціальна орієнтація: освічені люди є хорошими громадянами та хорошими працівниками; 4) центральне місце того, хто навчається, у процесі навчання: викладач стає наставником і помічником у навчанні; 5) прозорі стандарти освіти й навчання, зрозумілі для всіх зацікавлених сторін, особливо для учнів; 6) «навчання протягом усього життя» відкриває нові можливості для людини в її життєдіяльності [7, с. 90].

Із більшістю цих тверджень ми згодні, до того ж, на нашу думку, поступово концепція «безперервної освіти» стає аксіомою й у вітчизняній освітній системі, тому що посилена динаміка в розвитку суспільства зумовлює й необхідність його невідкладної перебудови. Адже важливою умовою для розвитку і процвітання суспільства є максимальне можливе використання всіх талантів і здібностей кожної людини, надаючи їй можливості для інтелектуального та професійного розвитку. Проте «безперервну» освіту треба розуміти не як механічний рух особистості від дошкільної

до повної середньої, професійної (початкової – кваліфікованого робітника), середньо-спеціальної (підготовка молодших спеціалістів-техніків), вищої (бакалавра, магістра), післявишівської освіти (аспірантура й/або докторантура), підвищення кваліфікації та перепідготовки, а як гармонійний процес циклічного відновлення особистості на кожному із зазначених етапів розвитку. Структура безперервної освіти покликана забезпечити адекватність змісту освіти вимогам інформаційного суспільства, яке динамічно формується й розвивається.

Тому ми, спираючись на П. Ленгранда і Р. Даве, з їхніми 25 ознаками виділимо 10 основних: 1) структурованість і цілісність освітньої системи; 2) її жорстка горизонтальна й вертикальна інтеграція (горизонтальна – міжпредметні зв'язки й особистісний розвиток людини, а вертикальна – етапність і рівневість освіти); 3) синтетичність, універсальність і демократичність загальної та професійної освіти; 4) гуманістичність і гуманітарність в освіті (формування навичок самостійності в навчанні, вихованні й самовихованні, самооцінка й індивідуалізація навчання); 5) інтердисциплінарність знань і якості, гнучкість і варіативність змісту, засобів і методів (методик), часу й місця навчання; 6) динамічність в інформації та знаннях, здатність до асиміляції нових досягнень науки й техніки (технологій) в освіту; 7) висока вмотивованість навчання, удосконалення умінь і навичок у навчанні; 8) створення інтегрованого простору знань (ІПЗ), відповідних умов і атмосфери для навчання, реалізація творчого та інноваційного підходів в освіті; 9) демократичність і мінливість соціальних ролей в освіті й житті; 10) системність принципів в освітньому процесі та взаємозв'язок соціальних ролей із компетентністю й освіченістю фахівця (учитися для того, щоб стати кимось) [15, с. 98; 16; 18].

Необхідно зазначити, що сьогодні навчання нового старими методами не може забезпечити отримання очікуваних, позитивних результатів. Нам необхідно усвідомити, що дійсно значить навчання, тобто зрозуміти його онтологічне значення, зрозуміти, як треба вчитися, чого ми повинні вчитися [6]. Особлива увага приділяється кваліфікації педагогів, тобто як і чого вчити. Тому, як зазначають дослідники, результативність інноваційної діяльності насамперед залежить від того, наскільки повно і як саме взаємодіють між собою всі учасники єдиної системи отримання та використання нових знань і технологій [6, с. 111; 13, с. 48; 16; 18].

Це, зокрема, породжує вимогу новітнього підходу до організації масової освітньої діяльності дорослих: навчання має відповідати різномірним інтересам і можливостям громадян, органічно виписуватися в їхній спосіб життя, урахувати специфіку запитів того чи іншого вікового контингенту й навіть окремих груп населення. Освіта впродовж життя повинна як підвищувати загальний рівень загальних, так і надавати ширші можливості участі громадян у культурній, соціальній і політичній діяльності держави, тобто освіта має стати підґрунтям подальших демократичних перетворень у суспільстві, а також сприяти посиленню позиції людини в її професійній діяльності. Тому нині в більшості освітніх установ вищої освіти вона організаційно оформляється у вигляді структури для отримання додаткової освіти (курсів додаткових професій, факультетів післядипломної освіти тощо), що дає змогу найбільш оптимально вирішувати основні суперечності сучасного етапу суспільного розвитку – між швидкими темпами збільшення знань і обмеженими можливостями їх засвоєння (оволодіння) окремо взятою людиною. Це викликає потребу як у зміні освітніх парадигм, так і в появі нових діалектичних і виховних систем, технологій, підходів, зумовлює як нове ставлення до процесу освіти, так і значне розширення його суб'єктів.

Як показує аналіз прикладних і наукових досліджень як із проблем філософії освіти, так і педагогічної інноватики, забезпечення безперервності професійної освіти через створення вишівської структури додаткової освіти сьогодні більшістю дослідників розглядається як нова філософ-

сько-педагогічна концепція [2, с. 59]. Крім того, на думку А. Хуторського, інновації притаманні будь-якому навчальному закладові, будучи його закономірністю, характерною рисою сучасної світової педагогіки [14, с. 7].

Зараз склалися сприятливі умови для розвитку вищої додаткової освіти. Соціально-економічна ситуація, пов'язана з економічною кризою, спричинила скорочення обсягів виробництва, зростання безробіття, різке погіршення рівня життя більшої частини населення, водночас природним способом зумовила потребу в перепідготовці й навчанні співробітників різних сфер народного господарства. Крім того, державні заходи щодо боротьби з безробіттям значною мірою змістили аспекти реальної допомоги людям, які залишилися без роботи, у бік навчання та перепідготовки. У ситуації, що склалася, система вищої освіти об'єктивно є найважливішим державним інститутом, здатним реально допомогти своїм громадянам ефективно й із мінімальними втратами пережити кризовий період, а навчання стає ефективним інструментом, який здатний перетворити кризу в можливість перспективних змін, переоцінки минулого досвіду та професійно-особистісного зростання, адекватної відповіді на виклики часу тощо.

У таких умовах нові можливості – фінансові, науково-дослідні тощо – відкриваються для співробітників вищих навчальних закладів. Державні інвестиції, які направляються для боротьби з безробіттям, можуть надати можливість вирішити, як мінімум, дві найважливіші соціально-економічні проблеми: допомогти безробітним і самим вищим, які тривалий час знаходяться в незадовільному фінансовому становищі. Крім того, ученим (зокрема філософам, соціологам і педагогам) це надало б можливість досліджувати і придбавати новий досвід у навчанні дорослих у будь-якій життєвій ситуації.

Сьогодні навіть під час підрахунку Індексу Людського Розвитку враховуються три показники: очікувана тривалість життя; рівень грамотності населення країни (середній термін, витрачений на навчання) та очікувана тривалість навчання; рівень життя, оцінений через валовий національний дохід на душу населення. Отже, очікувана тривалість навчання визнається одним із ключових індикаторів рівня людського розвитку. Тобто, ще з 2010 р. європейці звертають увагу не просто на рівень освіченості, а саме на тривалість навчання [9; 17]. Це свідчить про акцентування уваги саме на продовженому навчанні (continuing education).

Тому Європейська комісія об'єднала різні освітні й навчальні ініціативи в єдину Програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme). Ця програма прийшла на зміну програмам професійного й дистанційного навчання, які існували до 2006 р. [10].

Навчання впродовж життя має на увазі зростання інвестицій у людей і їхні знання; набуття основних навичок, включаючи комп'ютерну (цифрову) грамотність і розширення можливості для інноваційної та гнучкішої форми навчання (включаючи медіаосвіту й курси МООС тощо). Тобто, навчання впродовж життя охоплює все цілеспрямоване навчання, формальне чи неформальне, з метою розширення знань, поліпшення навичок і компетентності. Рада Європи затвердила навчання впродовж життя як один із основних компонентів європейської соціальної моделі неперервної освіти. Таке навчання не обмежується лише сферою освіти; воно також є критичним чинником у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання та конкурентоспроможності [17].

Європейська стратегія зайнятості (European employment strategy), погоджена 22 липня 2003 р., визначила керівні принципи політики розвитку навчання впродовж життя. Ці керівні принципи закликають країни ЄС звернути увагу на дефіцит робочої сили з відповідними навичками й заохочують їх здійснювати всебічні стратегії навчання протягом життя, щоб озброїти громадян навичками, яких потребує сучасна економіка.

Керівні принципи визначають необхідність збільшення інвестицій у людські ресурси, особливо через навчання

дорослих підприємствами. Стан розвитку освіти впродовж життя постійно перебуває в центрі уваги різноманітних європейських інститутів.

За цілями, що ставляться й реалізуються в системі неперервної освіти, її умовно можна поділити на три складові: 1) додаткова професійна освіта – сприяє формуванню професійної основи кадрового потенціалу сучасної високотехнологічної економіки (споживачами послуг цієї частини системи неперервної освіти є соціально адаптована частина населення, яка отримує освіту послідовно на всіх її рівнях); 2) освіта впродовж життя забезпечує різноманітним групам населення можливість адаптуватися до мінливих умов життя (тобто освіта сприяє адаптації й реабілітації соціальних і професійних груп, які не спроможні самостійно пристосуватися до швидкоплинного соціального середовища, до цієї підсистеми залучаються також громадяни, котрі не мають у силу різних причин доступу до формальної системи професійної освіти, що створює для них загрозу десоціалізації); 3) освіта дорослих забезпечує задоволення різноманітних індивідуальних освітніх потреб громадян (наприклад, мовних підготовку, отримання психологічних, культурологічних та інших знань, комунікативних навичок, спеціальних умінь тощо).

До формалізованих структур додаткової професійної освіти примикають різні неформальні структури (тренінгові групи, підготовка й перепідготовка на підприємствах тощо), які іноді діють на базі формалізованих структур, а нерідко утворюються неформально, як правило, на короткий термін. Також до цієї системи примикає відкрита освіта в різних її формах і дистанційне навчання.

Ефективним засобом розвитку системи безперервної освіти є також створення корпоративних університетів, які дають змогу забезпечити чергування отримання теоретичних знань із практичною діяльністю.

Розвиток безперервної освіти надає можливість створювати умови для формування зручних і гнучких освітніх технологій, забезпечує рівні можливості доступу до якісної освіти на всіх її рівнях. Крім того, безперервна освіта забезпечує набір освітніх послуг, які відповідають динамічному розвитку потреб особистості, суспільства, економіки. Зростаюче різноманіття пізнавально-інформаційних запитів широких верств населення неможливо задовольнити в межах традиційної освіти.

Отже, процеси безперервної освіти на сьогодні розуміють не тільки як «навчання впродовж життя» (lifelong learning), а і як «навчання шириною в усе життя» (lifewide learning). Останнє акцентує увагу на різноманітті видів освіти – формальній, неформальній, інформальній, які супроводжують будь-яку сферу життєдіяльності сучасної людини [11].

По-перше, усе це зумовлює необхідність в осмисленні шляхів оновлення (реформування) освітньої системи в державі відповідно до нових викликів. При цьому модернізація освітньої галузі та імплементація Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про професійну освіту» повинна бути системною, адже, як ми вже зазначали, освітня система – єдина й багаторівнева, тому реформи мають бути узгодженими, від дошкільної до вищої та професійної освіти, проте, на жаль, усі реформи МОН такою системою не відзначаються (про що хоча б свідчить реформа вищої школи у відриві від шкільної, проблеми, які й на сьогодні не розв'язані, з професійною освітою коледжів і технікумів, професійно-технічних училищ (ПТУ, ВПТУ), їх підпорядкованість, структурою фінансування тощо).

По-друге, система післядипломної освіти й перепідготовки також повинна бути реформована відповідно до євроінтеграційних процесів і забезпечувати неперервне оновлення знань, це насамперед має торкатись педагогічних працівників, які навчають майбутніх фахівців або здійснюють їх перепідготовку.

По-третє, необхідно в масштабах країни проаналізувати діяльність сформованої сфери нетрадиційних видів і форм освітньої діяльності дорослих. Це дасть змогу виявити спе-

цифіку неформальної пізнавальної та навчальної діяльності різного контингенту дорослих, мотиваційні особливості й механізми самоорганізації цієї діяльності.

Адже освіта дорослих – це дуже широке освітнє поле, яке ще поки не монополізовано, воно нині відкриває вищам можливість компенсувати багаторічні тенденції демографічного спаду за рахунок якісного й інтенсивного розвитку додаткової освіти дорослих.

До недавнього часу як причини, що зумовлюють необхідність отримання додаткової освіти або перепідготовки, розглядалися такі: 1) потенційне кар'єрне зростання; 2) прагнення до незалежності через можливість за допомогою освіти створити власний бізнес; 3) збільшення матеріальних доходів; 4) отримання більш цікавої та вигідної роботи тощо.

Зараз потреба в підвищенні рівня освіти все більше пов'язується взагалі з можливістю мати роботу, а поліпрофесіоналізм розглядається як шанс мати вибір у суміжних видах діяльності в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці.

Останнім часом дедалі очевидніше, що потреба в освіті виявляється не тільки на рівні окремої особистості, окремої організації, а й суспільства загалом. Тому такими актуальними сьогодні є концепції «безперервної освіти» або «освіти (навчання) впродовж життя», це не примха окремої особистості, а нагальна потреба й вимога часу як для особистості, так і для суспільства загалом. Міжнародна практика й аналіз у сфері послуг з перепідготовки та навчання персоналу, а також погіршення економічної ситуації актуалізували необхідність випереджаючої професійної освіти фахівців, формування за допомогою перепідготовки їх готовності швидко й адекватно реагувати на зовнішні виклики, своєчасно переходити в перспективні професійні сектори відповідно до вимог ринкової економіки та економіки «суспільства знань» (інформаційного суспільства).

Подальше дослідження проблеми реформування освіти (в силу того що це вже не суто освітня проблема, оскільки вона набула важливого соціального, а то й філософського значення) зумовлює необхідність мультидисциплінарного дослідження в руслі тенденцій постіндустріального розвитку суспільства й економіки знань, які змінюють парадигму освіти.

Література

1. Балашова Т.А. Об актуальности непрерывного профессионального образования / Т.А. Балашова, Т.В. Лавряшина // Высшее профессиональное образование: традиции и инновации : труды II Международной научно-методической конференции (Кемерово, 25 ноября 2009 г.). – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2009. – 244 с. – С. 54–56.
2. Вострикова М.М. Развитие дополнительного образования в условиях экономического кризиса / М.М. Вострикова // Высшее профессиональное образование: традиции и инновации : труды II Международной научно-методической конференции (Кемерово, 25 ноября 2009 г.). – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2009. – 244 с. – С. 58–60.
3. Діалектика вищої освіти: трансформація від декларації до реалізації / [В.О. Головка, С.О. Гримблат та ін.]. – Х. : Експада, 2009. – 301 с.
4. Давидов П.Г. Непрерывное образование в интегрированном пространстве знаний: философия, теория, практика / П.Г. Давидов // Высшее профессиональное образование: традиции и инновации : труды II Международной научно-методической конференции (Кемерово, 25 ноября 2009 г.). – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2009. – 244 с. – С. 56–58.
5. Давидов П. Безперервність освіти – виклик сучасності / П. Давидов // Особистість, суспільство, політика – 2015 : матер. Другої міжнар. наук.-практ. конф. – Люблін : WSEI, 2015. – Ч. 1. – 2015. – С. 14–17.
6. Давидов П.Г. Феномен «освіта»: лексико-семантичний та онтологічний аналіз / П.Г. Давидов // Практична філософія. – 2010. – № 4 (38). – 296 с. – С. 109–115.
7. Добридень А.В. Навчання впродовж життя в контексті болонського процесу / А.В. Добридень // Вища освіта України. – 2008. – Додаток 3. – Т. 1 (8). – Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 528 с. – С. 90–97.

8. Малитиков Е.М. Концептуальные основы образования взрослых / Е.М. Малитиков // Право и образование. – 2001. – № 2. – С. 35–40.

9. Нова європейська програма з питань навчання, освіти, молоді і спорту на 2014–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm; <http://www.erasmusplus.org.ua>.

10. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика : [аналітична записка] / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.

11. Симоненко С.І. Навчання протягом життя як складова європейської соціальної моделі неперервної освіти в умовах цивілізаційної кризи / С.І. Симоненко, Н.М. Гончаренко // Педагогічна освіта: Scientific Journal “ScienceRise”. – 2015. – № 12/5 (17). – С. 27–33.

12. Соснін О.В. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): [навчальний посібник] / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, О.С. Постол. – К. : Центр навчальної літератури, 2015. – 556 с.

13. Степко М.Ф. Болонський процес і навчання впродовж життя : [монографія] / М.Ф. Степко, Б.В. Клименко, Л.Л. Товаянський. – Х. : НТУ, 2004. – 112 с.

14. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской. – М. : Издат. центр «Академия», 2008. – 256 с.

15. Шконда В.В. Феномен синергетики: наука – общество – образование : [монографія] / В.В. Шконда, А.В. Калынов, П.Г. Давидов ; под. ред. В.В. Шконда. – Донецк : Норд-Пресс, 2009. – 156 с.

16. Dave R.H. Foundations of lifelong Education and School / R.H. Dave. – Oxford : Pergamon Press, 1976. – 382 p.

17. European Employment Strategy [Electronic resource]. – Available at : <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en>.

18. Lengrand P. Lifelong education and population education / P. Lengrand. – Paris : UNESCO, 1975. – 25 p.

19. Quality Report on the European Union Labour Force Survey 2007 [Electronic resource]. – Available at : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-09-015/EN/KS-RA-09-015-EN.pdf.

Анотація

Давидов П. Г. Концепція навчання впродовж життя як засіб створення конкурентоспроможного ринку праці. – Стаття.

У статті проаналізовано причини формування та європейський досвід функціонування системи освіти впродовж життя як складової європейської соціальної моделі неперервної освіти й окреслено сучасні світові тенденції її розвитку в умовах цивілізаційної кризи. Визначено основні принципи та головні завдання розвитку неперервної освіти в Україні. Обґрунтовано роль освіти протягом життя в забезпеченні національних інтересів Української держави в гуманітарній, соціальній і економічній сферах, її вплив на створення конкурентоспроможного ринку праці.

Ключові слова: неперервна освіта, післядипломна освіта, соціальна модель, європейська модель, ринок праці.

Аннотация

Давидов П. Г. Концепция обучения в течение жизни как средство создания конкурентоспособного рынка труда. – Статья.

В статье проанализированы причины формирования и европейский опыт функционирования системы образования на протяжении жизни как составного компонента европейской социальной модели непрерывного образования и обозначены современные мировые тенденции ее развития в условиях цивилизационного кризиса. Определены основные принципы и главные задачи развития непрерывного образования в Украине. Обоснована роль образования в течение жизни в обеспечении национальных интересов Украинского государства в гуманитарной, социальной и экономической сферах и его влияние на создание конкурентоспособного рынка труда.

Ключевые слова: непрерывное образование, последипломное образование, социальная модель, европейская модель, рынок труда.

Summary

Davidov P. G. The concept of education throughout the life as a means of creating a competitive labor market. – Article.

The causes of the formation and the European experience of functioning of the education system throughout the life as an integral component of the European social model of continuing education are analyzed and modern world tendencies of its development in the conditions of civilizational crisis are marked

in the article. The basic principles and the main tasks of the development of continuing education in Ukraine are determined. The role of lifelong education in ensuring the national interests of the Ukrainian state in the humanitarian, social and economic spheres, and its impact on the creation of a competitive labor market are proved.

Key words: continuing education, postgraduate education, social model, the European model, labor market.